

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди
доктору філософських наук, професору,
завідувачу кафедри філософії
імені професора М. Д. Култаєвої
Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди
Радіоновій Наталії Василівні

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

ХИЖІ ІВАНА ПЕТРОВИЧА

«КОНЦЕПЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ЛІТЕРАТУРНІЙ ТВОРЧОСТІ АЛАЯ»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

зі спеціальності 035 філологія

Вивчення тексту поданої на захист дисертації та наукових праць її автора – Івана Петровича Хижі, опублікованих за темою дисертації, надає підстави зробити такі висновки.

1. Актуальність обраної теми дослідження та її зв'язок із планами та напрямками науково-дослідних робіт наукових установі організацій, державними планами та галузевими науковими програмами.

Питання ідентичності є одним із ключових упродовж життя людини, тож можна очікувати, що воно саме по собі завжди є актуальним, тим більше в часи пошуку і переживань національної ідентичності, які спостерігаються нині в Україні. Тож спроба осмислити досягнення наукової й літературної думки в цьому напрямку, представлена в дисертаційному дослідженні «Концепція національної ідентичності у літературній творчості Алая», є, безперечно, актуальною. Тим більше, що автор запропонованого дослідження Іван Петрович

Хижа звертається до зразків тибетської літератури китайською мовою – випадку, який від самого початку ставить питання про ідентичність і має багато спільного з ситуацією національного визначення в сучасній Україні.

З іншого боку, Алай є одним з найпотужніших китайських письменників сучасності, не достатньо представленим в українському літературознавстві, тож вивчення його прози в цілому теж лишається актуальним.

Метою цього дисертаційного дослідження зазначено комплексний ідейно-художній аналіз прозових творів Алая і конкретизовано її через низку завдань, які охоплюють як систематизацію наукових підходів до вивчення ідентичності в міждисциплінарному гуманітарному дискурсі, так і в окресленні ролі літератури у формуванні національної ідентичності, а також у дослідженні специфіки художнього осмислення й репрезентації поняття національної ідентичності у творчості Алая.

Для вирішення цих завдань використано цілий спектр методологій та підходів, зокрема теорії нарації, концепції культурної пам'яті, постколоніальні студії тощо.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і наукова новизна.

Значущість будь-якого дисертаційного дослідження визначається не лише актуальністю обраної теми, а й рівнем наукової новизни, обґрунтованістю положень, достовірністю отриманих результатів та логічністю сформульованих висновків. У дисертації Івана Петровича Хижі «Концепція національної ідентичності у літературній творчості Алая» здійснено комплексне літературознавче дослідження художньої репрезентації національної ідентичності у творчому доробку одного з найвизначніших китайсько-тибетських письменників.

Структура дисертації є логічною та цілісною, відповідає поставленій меті й визначеним завданням дослідження. Наукові положення послідовно розкрито у двох розділах, що забезпечує цілісність концепції дослідження та аргументованість сформульованих висновків.

Достовірність отриманих результатів забезпечується широкою джерельною базою, що охоплює праці українських, китайських та західних дослідників з проблем національної ідентичності, культурної пам'яті, постколоніальних студій, тибетської літератури й сучасного китайського літературного процесу. Автор обґрунтовано застосовує комплекс взаємодоповнювальних методів дослідження, серед яких історико-літературний, культурно-історичний, компаративістський, текстуальний, психологічний та елементи постколоніального аналізу. Використані методи є релевантними об'єкту, предмету та меті дослідження й забезпечують належний рівень достовірності наукових результатів.

Не викликає сумнівів коректність визначення основних параметрів дослідження. Автор переконливо обґрунтовує поняття національної ідентичності як багатовимірного культурного та літературного феномену, простежує специфіку її художньої репрезентації у творчості Алая, розкриває взаємозв'язок історичної пам'яті, традиційної тибетської культури, мови, релігійного світогляду та процесів модернізації у формуванні художньої концепції письменника (с. 31–38).

На особливу увагу заслуговує ґрунтовне опрацювання наукової літератури українською, англійською та китайською мовами, що дозволило дисертантові систематизувати основні наукові підходи до проблеми національної ідентичності та виробити власну концептуальну модель аналізу літературної творчості Алая (с. 109 – 113. Автор демонструє високий рівень наукової ерудиції, критично осмислює існуючі наукові концепції та аргументовано формулює власні висновки.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає насамперед у тому, що вперше в українському літературознавстві здійснено комплексний аналіз концепції національної ідентичності у літературній творчості Алая. У роботі визначено основні художні механізми формування образу тибетської національної спільноти, з'ясовано роль історичної пам'яті, культурної традиції, етнічної самосвідомості та просторових образів у моделюванні національної ідентичності персонажів і художнього світу письменника. Важливим результатом

дослідження є також уточнення місця творчості Алая у сучасному китайському літературному процесі та обґрунтування її значення як репрезентанта сучасної тибетської літератури.

У цілому наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, є достатньо обґрунтованими, логічно послідовними, підтверджуються репрезентативним фактичним матеріалом та відповідають сучасному рівню розвитку українського й світового літературознавства.

3. Значущість дослідження для науки й практики та шляхи його використання.

Теоретичне значення дисертаційної роботи Хижі Івана Петровича полягає у спробі систематизувати механізми й методи, за допомогою яких поняття ідентичності може бути осмислене в художньому творі. Цінним також є залучення в науковий обіг робіт китайських науковців, які вивчали питання ідентичності.

У практичній площині робота Хижі Івана Петровича стає джерелом цінної інформації для посібників з літератури, в першу чергу – китайської, а також для досліджень культурологічного та соціологічного характеру, що звертаються до китайської і тибетської тематики. Результати дослідження надаються для подальшого використання викладачами, студентами та науковими працівниками, які цікавляться питанням національної ідентичності в літературі.

4. Зміст та завершеність дослідження.

Структура роботи Івана Петровича Хижі чітка: анотація, ключові слова, список публікацій здобувача за темою дисертації, вступ, три розділи з висновками та списком використаних джерел до кожного з них, загальні висновки. У списку публікацій здобувача за темою дисертації є наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дослідження (фахові видання) – 4 позиції, та наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації – 6 позицій.

Анотація до наукової розвідки та опубліковані праці за змістом повністю відповідають меті та змісту дисертаційної роботи.

Вступ дисертації містить відомості про новизну, актуальність, мету, завдання, практичне й теоретичне значення роботи, апробацію результатів та методологію дослідження.

Перший розділ присвячений поняттю національної ідентичності у міждисциплінарному вимірі. У цьому розділі насамперед розрізнено поняття «ідентичності» та «ідентифікації»; водночас, описуючи теоретичні моделі видатних дослідників питання ідентичності, автор цього дисертаційного дослідження чітко окреслює свою позицію – 1) ідентичність є набутим конструктом, а не вродженою характеристикою, і 2) ідентичність є динамічним явищем. Поняття національної ідентичності в цьому розділі визначається вичерпно (с.32 – 34) – з точки зору форми (динамічність/ сталість), з точки зору структури, і з точки зору функцій (самоопис, реалізація відчуття приналежності). Особливо імponує виділення трьох рівнів у структурі поняття ідентичності – когнітивного, афективного та поведінкового, адже воно відображає загальноприйняті в психології уявлення про структуру внутрішнього світу людини загалом, яка, очевидно, й відображається в ключових інтелектуальних продуктах цього світу.

У цьому розділі також докладно роз'яснено вибір методології дослідження, лаконічно представлено основні концепції ідентичності в західному науковому дискурсі, та в китайській науці, а також знайдено точки дотику між ними й зазначено розбіжності в розумінні понять «нація», «державна», «ідентичність». Окрім того, в розділі представлено три різних моделі ідентичності – європейську, китайську й тибетську, та подано короткий нарис китайської літератури саме через твори, в яких звучить тема ідентичності.

У *другому розділі* йдеться про історико-культурний контекст функціонування сучасної тибетської літератури і, відповідно, постає тибетське питання в КНР. Автор дисертації робить спробу об'єктивно змалювати політичну ситуацію з національними меншинами в КНР і на цьому тлі пропонує короткий нарис творчості сучасних тибетських письменників, які пишуть китайською мовою, водночас намагаючись оцінити роль кожного з них у комунікації тибетської ідентичності назовні, зокрема наголошується протистояння

письменників-тибетців із моделями бачення Тибету, нав'язаними ззовні. Саме в цьому розділі активно застосовується інструментарій постколоніальних студій. Важливо, що автор дисертаційного дослідження приділяє окрему увагу питанню екзотизації Тибету й докладно розглядає це явище.

У цьому розділі також прописується місце Алая в сучасному літературному процесі Китаю, постулюється характерна й важлива риса творчості Алая: його письмо – це альтернативний голос у наративах екзотизації Тибету. Окреслено головні проблеми, які піднімає творчість Алая: мови, національної приналежності, меж китайського літературного канону. Водночас приділено увагу питанню рецепції роману «Коли курява спаде» в Китаї.

Достатньо новаторським є рішення використовувати в цьому розділі термін *голос* щодо творчості Алая і сприймати прозу цього письменника не як конгломерат наративів, а як сукупність голосів. З іншого боку, з огляду на гібридний характер творчості Алая, автор дисертації визначає його як письменника-медіатора, а не як «зрадника», який пише китайською мовою про Тибет. Цінною є думка про те, що через творчість Алая китайський літературний процес переосмислює ідею єдності в багатоманітті, яка так активно просувається на політичному рівні в нинішній КНР. Інша, також важлива думка цього розділу, стосується сприйняття творчості Алая – автор дисертації бачить її як простір взаємодії авторської позиції з культурними наративами тибетців.

Третій розділ присвячено аналізу художніх засобів, за допомогою яких тему ідентичності втілено в творчості Алая. Насамперед увагу дослідника привертають образи природи в романі «Коли курява спаде», й він аналізує їх як носіїв ідеї ідентичності. Головна думка тут – що вони співвідносяться із прийнятими в тибетській культурі уявленнями про час і репрезентують національну картину світу. Автор дослідження пропонує бачити в циклічності природи середовище, в якому формується ідентичність. Також у цьому розділі докладно розглянуто образи людей – як носіїв національної ідентичності. Окремо зауважується тілесний рівень вияву ідентичності в творах Алая, а також аналізується ключовий образ куряви/пили. Важливо, що до аналізу теми ідентичності залучаються й інші твори Алая, зокрема «Грибниця», де тема

ідентичності тісно переплітається з темою екології. Також автор дисертації не оминає увагою фольклорно-міфологічний вимір прози Алая, акцентуючи факти переосмислення традиційної символіки.

У цьому розділі містяться цікаві спостереження про відтворення емоцій у прозі Алая – не через описи, а через повтор, деталь і паузу. Також зауважуються структурні особливості його романів – у них немає чіткої кульмінації, що, на думку автора дослідження, транслює думку про те, що історія не досягає розв'язки, а поступово вичерпується. До здобутків цього розділу також слід віднести спостереження про те, що символ у прозі Алая не подається в готовому вигляді, а виникає з чуттєвого досвіду, і в стилістичному плані образність Алая має колективну природу.

Цікавим видається підхід Івана Петровича Хижі розглядати роман «Коли курява спаде» як приклад антиколоніального письма та розуміти тропи в Алая як ключовий механізм осмислення реальності та як спосіб репрезентації етнокультурного світогляду. У дослідженні також було виявлено своєрідний метод Алая говорити про травму – коли конфлікт не проголошується, а розгортається через дезорієнтацію персонажів, коли для них порушується звичне сприйняття реальності. Цікаво також відзначити, що автор дослідження класифікує певні стратегії письма Алая як модерні (с.149).

Порушень академічної доброчесності в дисертації не виявлено.

Аналіз змісту дисертаційного дослідження І. П. Хижі вказує на дотримання автором вимог академічної доброчесності. У дисертаційній праці є посилання на джерела інформації в разі використання базових для роботи ідей, розробок, тверджень, відомостей; надано достовірну інформацію про актуалізовані методики й результати дослідження, а також джерела використаної інформації.

5. Окремі побажання, дискусійні положення, зауваження, пропозиції до змісту дисертації.

Водночас є наступні дискусійні положення та зауваження до роботи дисертанта:

1. Дискусійним видається формулювання «тибетські мови» (с.28) у множині, оскільки лінгвістичних робіт, що ґрунтовно розмежовують поняття

«мова» й «діалект» як для Тибету, так і для Китаю дуже обмаль, і загальноприйнятою лишається позиція про «тибетську мову» (одну), але з великим числом діалектів, які справді можуть значно відрізнятися як від норми, так і один від одного, що взагалі характерне для гірських регіонів (зокрема можна залучити досвід вивчення карпатських діалектів і обґрунтування їх статусу саме як діалектів, а не мов).

2. У першому розділі представлено широкий спектр концепцій ідентичності в західному науковому дискурсі, однак бракує оцінки цих концепцій з точки зору їх придатності до аналізу творчості Алая. Зокрема виникають два питання:

А) Наскільки думка Бенедикта Андерсона про вплив друкованого слова на формування національних спільнот підтверджується (чи не підтверджується) фактами осмислення тибетської ідентичності в творах Алая? Чи взагалі тема друкованого слова (і тісно пов'язаного з ним унормування мови) якось представлена в творчості Алая з огляду на неунікну появу великої кількості модифікацій першопочатково однієї мови в гірському регіоні і на той факт, що сам письменник володіє лише усною формою діалекту г'ярунг, але не пише за ним?

Б) Чи підтверджується в творчості Алая думка Т. Еліотта про те, що націоналізм є реакцією на процеси модернізації?

3. У роботі бракує визначення поняття «модерний», яким активно послуговується автор, зокрема лишається невисвітленим питання про хронологічні межі модерної доби в Тибеті, хоча про неї неодноразово згадується (напр. с. 88 с вислів «модерний Тибет») в зв'язку з поняттям ідентичності, так само, як і про періодизацію тибетської літератури (на с. 95 згадується «модерна тибетська проза»). Але чи слід це розуміти так, що творчість Алая – це вияв модернізму (опосередковано це ніби стверджується на стор. 127)?

Зазначені зауваження мають переважно дискусійний характер і не знижують загальної наукової цінності проведеного дослідження, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

6. Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих працях.

Робота належно апробована. Основні наукові результати дисертаційної роботи висвітлено у 4 статтях, опублікованих у фахових виданнях.

7. Апробація основних результатів дослідження.

Дисертаційна розвідка має достатню апробацію результатів. Основні її положення висвітлені в доповідях на семи міжнародних наукових, науково-практичних та науково-методичних конференціях.

8. Загальний висновок

Зроблені зауваження не применшують загальної позитивної оцінки дисертації, вони не стосуються змісту основних положень дослідження й не ставлять під сумнів достовірність отриманих результатів та сформульованих теоретичних висновків, що мають суттєве значення для подальшого розвитку літературознавства.

Рекомендуємо Івану Петровичу Хижі за матеріалами дисертації підготувати монографію. Вона достойно поповнить корпус сучасних літературознавчих студій на матеріалі китайської літератури.

Хижа Іван Петрович має належний рівень професійної підготовки. Представлена робота є самостійним, завершеним науковим дослідженням. Ураховуючи актуальність теми й новизну отриманих дисертантом результатів, їхню обґрунтованість і достовірність, а також практичну цінність сформованих положень та висновків, маємо всі підстави вважати дисертаційну роботу «Концепція національної ідентичності у літературній творчості Алая» такою, що відповідає вимогам до кваліфікаційних робіт, поданих на здобуття ступеня доктора філософії (035 Філологія), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами), а також вимогам, передбаченим «Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 431 від 21.03.2022р.), а її автор, Хижа

Іван Петрович, заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія.

Офіційний опонент

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри

в'єтнамської і китайської філології та перекладу

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

Надія КІРНОСОВА

10.08.2026

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР
КАРАУЛЬНА Н. П. Ф.

